

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และขอเสนอแนะ

การเสนอผลวิจัยในบทนี้ ผู้วิจัยได้สรุปสาระของการวิจัยโดยแบ่งเป็น วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย ผลการวิจัย อภิปรายผล และขอเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบของการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
2. เพื่อเสนอรูปแบบโครงการตัวอย่างของการจัดสภาพห้องเรียนแบบครอบครัวสำหรับเด็กปฐมวัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาคนคว้า รวบรวมข้อมูลในงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัยจากหนังสือ วารสาร เอกสารต่าง ๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ตลอดจนศึกษาหลักสูตรและนโยบายการจัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัย
2. ศึกษาและรวบรวมรายละเอียดของข้อมูลจากงานวิจัยต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศที่เกี่ยวกับการจัดสภาพห้องเรียนแบบครอบครัวในระดับปฐมวัย ซึ่งเคยทดลองจัดและประสบความสำเร็จ
3. สร้างรูปแบบโครงการการจัดสภาพห้องเรียนแบบครอบครัวในระดับปฐมวัยที่เหมาะสมและเป็นไปได้ในการจัดทำสำหรับประเทศไทย แล้วนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการศึกษาในระดับปฐมวัย จำนวน 6 คน เพื่อพิจารณาตรวจสอบและวิจารณ์ความเป็นไปได้ของโครงการ ตลอดจนเสนอแนะและแนวทางในการปรับปรุง

แก้ไข

4. สร้างแบบสอบถามเพื่อวัดความเป็นไปได้ของโครงการและนำไปใช้กับตัวอย่างประชากร ซึ่งเป็นผู้บริหารและครูของโรงเรียนระดับปฐมวัยทั้งของรัฐบาลและเอกชนในกรุงเทพมหานคร จำนวน 120 คน ได้รับแบบสอบถามคืนจำนวน 102 ชุด คิดเป็นร้อยละ 85

5. นำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีการทางสถิติ คือ ส่วนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบ และส่วนที่ 2 ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการจัดสภาพห้องเรียนแบบครอบครัว โดยการหาค่าความถี่และค่าร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปของตาราง ในส่วนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการจัดทำโครงการได้นำเสนอโดยการหาค่าความถี่และค่าร้อยละในรูปของตาราง และความเรียงตามลักษณะของแบบสอบถามปลายเปิด

สรุปผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นหญิง มีอายุระหว่าง 26 - 30 ปี คุณวุฒิทางการศึกษา ระดับปริญญาตรี มีประสบการณ์ในการสอนหรือทำงานกับเด็กในระดับปฐมวัยมากกว่า 10 ปี ส่วนใหญ่สอนในระดับชั้นอนุบาล 2 และมีชั่วโมงสอนสัปดาห์ละ 11 - 15 คาบ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่มีหน้าที่พิเศษนอกเหนือจากการสอน และเคยเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัย

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการจัดสภาพห้องเรียนแบบครอบครัวในระดับปฐมวัย

2.1 ด้านเนื้อหาวิชา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าการจัดสภาพห้องเรียนแบบครอบครัวทำให้เด็กได้เรียนตามความถนัด ความสนใจ และกำลังความสามารถ รวมทั้งเนื้อหาที่นำมาสอนน่าสนใจ สามารถนำไปใช้ในวิถีประจำวันได้ เด็กจะได้รับความรู้อย่างต่อเนื่องเป็นลำดับขั้น แต่ไม่เห็นด้วยว่า

การจัดสภาพห้องเรียนแบบครอบครัวจะทำให้เด็กได้รับความรู้ด้านเนื้อหาวิชาการน้อยเกินไป

2.2 ด้านการจัดสภาพการเรียนการสอน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า การเปลี่ยนมุมตามความสนใจทำให้เด็กไม่เบื่อหน่าย การสอนโดยวิธีการเล่นทำให้เด็กสนใจในการเรียน รวมทั้งการจัดสภาพห้องเรียนแบบครอบครัว ทำให้เด็กที่มีอายุต่างกันได้ช่วยเหลือกัน และครูต้องเตรียมการสอนมากขึ้นกว่าเดิม นอกจากนี้ยังมีความเห็นในระดับปานกลางว่า การจัดชั้นเรียนแบบครอบครัวทำให้ครูควบคุมชั้นเรียนได้ยาก แต่ไม่เห็นด้วยว่า ทำให้ครูรู้สึกจำเจขาดความกระตือรือร้น

2.3 ด้านสถานที่และอุปกรณ์ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า การจัดสภาพห้องเรียนที่มีลักษณะโล่งกว้างทำให้เด็กรู้สึกเป็นอิสระ ครูสามารถนำอุปกรณ์ซึ่งหาได้ในท้องถิ่นมาใช้ประกอบการสอนและเด็กสามารถได้รับความรู้อย่างเต็มที่จากอุปกรณ์เหล่านี้ รวมทั้งห้องเรียนในลักษณะนี้สามารถจัดได้ง่าย และเหมาะกับการจัดในท้องถิ่นชนบท แต่ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยว่า การมีมุมหลายมุมทำให้เกิดความวุ่นวายสับสน

2.4 ด้านบุคลากร ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า ควรมีการจัดอบรมครูให้เข้าใจจุดมุ่งหมายและวิธีการจัดสภาพห้องเรียนแบบครอบครัว และครูสามารถมีความสัมพันธ์กับเด็กอย่างใกล้ชิด รวมทั้งครูต้องขยันและมีความรับผิดชอบมากขึ้น อีกทั้งควรใช้ครูที่มีความรู้ ความศรัทธาที่จะเสริมสร้างพัฒนาการให้กับเด็กและจะทำให้ครูมีโอกาสทำงานและวางแผนงานร่วมกัน

2.5 ด้านงบประมาณ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า ในการจัดสภาพห้องเรียนแบบครอบครัว ครูสามารถนำวัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่เดิมมาใช้ได้ จึงไม่จำเป็นต้องใช้งบประมาณมากนัก และสามารถขอความร่วมมือจากชุมชนให้มีส่วนร่วมสนับสนุนด้านงบประมาณต่าง ๆ ได้

2.6 ด้านการประเมินผล ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า ครูสามารถติดตามผลเด็กได้อย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง ซึ่งต้องใช้ครูที่มีความสามารถประเมินผลและรู้จักสังเกตเด็กเป็นอย่างดี เพราะจะทำให้ครูสามารถประเมินผลเด็กได้ทุกด้าน นอกจากนี้ยังทำให้ครูและบุคลากรมีความสัมพันธ์อันดี

ต่อกัน แต่ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยว่า การจัดสภาพห้องเรียนแบบ
ครอบครัวทำให้ครูประเมินผลเด็กได้ยาก

2.7 ด้านประโยชน์ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า
การจัดสภาพห้องเรียนแบบครอบครัวทำให้เด็กได้เรียนรู้ตามความถนัดและความ
สนใจ ทำให้เด็กมีความสุขเหมือนอยู่บ้าน ทำให้ครูมีความใกล้ชิดกับเด็กมากขึ้น
ทำให้เด็กเข้าใจชีวิตในครอบครัวมากขึ้น และเห็นด้วยว่า ชุมชนสามารถเข้ามา
มีส่วนร่วมและเห็นความสำคัญของการศึกษาระดับนี้มากขึ้น

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดสภาพห้องเรียน
แบบครอบครัวในระดับปฐมวัย ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า

3.1 การจัดสภาพห้องเรียนแบบครอบครัวในระดับปฐมวัยเหมาะ
สำหรับประเทศไทย คิดเป็นร้อยละ 78.43 ทั้งนี้โดยให้เหตุผลว่า เด็กควรได้รับ
การเลี้ยงดูให้เป็นไปตามวัยและพัฒนาการในทุก ๆ ด้านอย่างแท้จริง สามารถ
ชีวิตอยู่ในสังคมได้ดี และมีความเชื่อมั่นตนเอง กล้าแสดงออกอย่างเสรี ไม่เบียด
การเรียน มีจิตใจอบอุ่นอารีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตลอดจนมีความผูกพันใกล้ชิด
ซิดกันอย่างอบอุ่น นอกจากนี้ยังทำให้ครูติดตามผลเด็กได้อย่างใกล้ชิด และเนื่อง
จากประเทศไทยยังขาดอาคารสถานที่สำหรับเด็กในวัยนี้มาก (โดยเฉพาะในชนบท)
การจัดชั้นเรียนแบบครอบครัวจะช่วยในด้านอาคารสถานที่ให้ไม่ต้องมีการแยกชั้น-
เรียน และเป็นการประหยัดงบประมาณ อีกทั้งในด้านการจัดประสบการณ์ ยัง
สามารถจัดให้ชาวชนบทบูรณาการกันได้เป็นอย่างดี

ส่วนผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ 9.80 เห็นว่า การจัดสภาพห้อง
เรียนแบบครอบครัวในระดับปฐมวัย เหมาะสมสำหรับประเทศไทย แต่จะไม่สามารถ
จัดได้ทุกแห่ง ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับสภาพของแต่ละโรงเรียน งบประมาณและความ
สามารถของผู้บริหารและครู ตลอดจนความเข้าใจของผู้ปกครอง และโรงเรียน
ประถมศึกษาของเอกชนส่วนมาก ซึ่งนิยมใช้วิธีการให้เด็กสอบเข้าและออกสอบ
ยาก ๆ

ผู้ตอบแบบสอบถาม ร้อยละ 11.77 เห็นว่า การจัดสภาพห้อง-
เรียนแบบครอบครัวในระดับปฐมวัยไม่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย เพราะ ขาด

บุคลากรที่มีความรู้และความเข้าใจในเรื่องนี้ และงบประมาณในการจัดคัมม้น้อย โดยเฉพาะในโรงเรียนรัฐบาล นอกจากนั้นยังทำให้เด็กได้รับความรู้ในด้านวิชาการน้อยเกินไป และการควบคุมชั้นเรียนของครูจะเป็นไปไ้ยาก

3.2 ความสามารถในการทดลองจัดสภาพห้องเรียนแบบครอบครัวในระดับปฐมวัย ในโรงเรียนของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งส่วนใหญ่ร้อยละ 81.37 เห็นว่าสามารถจัดในโรงเรียนของตนได้เพราะ สถานที่ อุปกรณ์และงบประมาณเอื้ออำนวย อีกทั้งยังสามารถส่งบุคลากรเข้ารับการอบรมได้ ในการจัดนั้นจะเริ่มตนโดยการจัดเป็นเพียงบางมุมก่อน นอกจากนั้นยังสะดวกและง่ายกว่าการจัดชั้นเรียนแบบเป็นห้องตายตัว เนื่องจากไม่สิ้นเปลืองงบประมาณ ประหยัดการใช้อุปกรณ์หลาย ๆ ชุด หลีกเลียงจากการสอนแบบบรรยายและปรากฏว่า การจัดชั้นเรียนแบบครอบครัวนี้ได้ผลอย่างมากจากโรงเรียนที่ได้ออกทดลองทำแล้ว

ผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ 4.90 เห็นว่าสามารถจัดในโรงเรียนของตนได้ แต่ผู้บริหารและครูจะต้องมีความรู้และให้ความร่วมมือกันอย่างดี ในการจัดอาจเริ่มจัดเป็นเพียงบางช่วงเวลา เช่น ในตอนเปิดเรียนภาคฤดูร้อน, ภาคต้นของปีการศึกษาที่มีเด็กใหม่จำนวนมาก, บางมุมหรือเริ่มจากกลุ่มเล็ก ๆ ก่อน ทั้งนี้จะต้องมีการตกลงหรือชี้แจงให้ผู้ปกครองเข้าใจก่อน

ผู้ตอบแบบสอบถาม ร้อยละ 13.73 เห็นว่า ไม่สามารถจัดสภาพห้องเรียนแบบครอบครัวในโรงเรียนของตนได้ โดยให้เหตุผลว่า งบประมาณและสถานที่ไม่พอ บุคลากรมีจำนวนไม่เหมาะสมกับจำนวนเด็ก การเรียนรู้ของเด็กต่างวัย ควรจะมีความยากง่ายตามวุฒิภาวะ นอกจากนั้นโรงเรียนยังเน้นระบบการเรียนการสอนตามความต้องการของผู้ปกครองส่วนใหญ่ ที่จะให้เด็กอ่านออกเขียนได้ มากกว่าการเตรียมความพร้อมของเด็ก

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การนำเสนอรูปแบบการจัดสภาพห้องเรียนแบบครอบครัวในระดับปฐมวัย สามารถอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากการวิจัยครั้งนี้ พบว่า คุณวุฒิทางการศึกษาของครูส่วนใหญ่อยู่ในระดับปริญญาตรี ซึ่งจะเห็นได้ว่า คุณวุฒิทางการศึกษาของครูในระดับปฐมวัยสูงขึ้น แต่ทั้งนี้จะเป็นครูในโรงเรียนประเภทรัฐบาลเป็นส่วนมาก ส่วนโรงเรียนระดับปฐมวัยประเภทเอกชนจะมีครูในระดับ ป.กศ.สูง เป็นส่วนมาก เพราะโรงเรียนเอกชนไม่มีงบประมาณในการจ้างครูที่มีคุณวุฒิทางการศึกษาสูง อย่างไรก็ตามในปัจจุบันก็มีการส่งเสริมให้ครูมีคุณวุฒิสูงขึ้น โดยการเปิดการสอนในระดับปริญญาตรี เป็นวิชาเอก และมีโครงการที่จะเปิดสอนในระดับปริญญาโทอีกในบางมหาวิทยาลัย เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เป็นต้น ในขณะเดียวกัน กรมการฝึกหัดครูก็ได้มุ่งผลิตครูระดับปฐมวัยให้มีความรู้ถึงขั้นปริญญาตรี ซึ่งคล้ายกับในต่างประเทศที่ได้มีการเพิ่มคุณวุฒิของครูในระดับปฐมวัย เช่น ประเทศเนเธอร์แลนด์ ได้มีการจัดตั้งวิทยาลัยครูในระดับปฐมวัยขึ้นโดยเฉพาะถึง 40 แห่ง รวมทั้งจัดตั้งสถาบันการวิจัยการศึกษาระดับปฐมวัยขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2523 : 269 -274) ส่วนในประเทศเคนยาก็ได้มีสถาบันการผลิตครูในระดับปฐมวัยถึง 13 แห่ง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2523 : 275) อันจะเห็นได้ว่า คุณวุฒิทางการศึกษาของครูในระดับปฐมวัยได้รับการส่งเสริมให้สูงขึ้นกว่าเดิม ซึ่งย่อมจะมีผลให้การศึกษาในระดับปฐมวัยมีคุณวุฒิที่สูงขึ้น

ทางด้าน การเข้ารับการอบรม เกี่ยวกับการจัดประสบการณ์ในระดับปฐมวัย ครูส่วนใหญ่เคยเข้ารับการอบรม 2 ครั้งขึ้นไป และบางคนเคยเข้ารับการอบรมมากกว่า 10 ครั้ง จึงเห็นได้ว่า ครูในระดับปฐมวัยมีการตื่นตัวที่จะไปหาความรู้อันนำมาสู่การปรับปรุงการจัดกิจกรรม เสริมประสบการณ์ให้กับเด็กของตนในการจัดอบรม เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัยนั้น มีหน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดอยู่เสมอ เช่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ร่วมกับสมาคมอนุบาลแห่งประเทศไทย สหพันธ์โรงเรียนราษฎร์ชมรมไทยอิสราเอล วิทยาลัยครูสวนดุสิต กระทรวงศึกษาธิการ รวมทั้งกลุ่มโรงเรียนที่จัดการอบรมขึ้นเอง จึงเห็นได้ว่า หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในระดับปฐมวัยได้เน้นให้มีการจัดการ

อบรมชั้นเสมอ ๆ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้โรงเรียนได้ส่งครูหรือผู้บริหาร เข้ารับการ อบรมอันจะนำมาซึ่งประสิทธิภาพและมาตรฐานของ การจัดประสบการณ์ในโรงเรียน ระดับปฐมวัยทั่วประเทศ

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดสภาพห้อง เรียนแบบครอบครัว ในระดับปฐมวัย

2.1 คำนเนื้อหาวิชา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า การจัด สภาพห้อง เรียนแบบครอบครัวทำให้เด็กได้เรียนตามความถนัด ความสนใจ และ กำลังความสามารถ ตลอดจนนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งตามหลัก พัฒนาการของเด็ก หากเด็กได้รับการส่งเสริมให้ประสบการณ์ในทุก ๆ ด้าน ตามความถนัด ความสนใจ และกำลังความสามารถของเด็กแต่ละคนแล้วย่อมเป็น การวางพื้นฐานที่มั่นคงในชีวิต เบื้องต้นของเด็ก ซึ่งตรงกับแนวคิดของ พูนสุข บุญสวัสดิ์ และคณะ (2523 : 2) ที่กล่าวว่าวัยเด็กเป็นวัยที่กำลังพัฒนาอย่าง รวดเร็ว สมควรที่จะได้รับการส่งเสริมให้มีความเจริญงอกงาม การเตรียมความ พร้อมให้กับเด็กในช่วงนี้ จะช่วยให้เกิดพัฒนาการการเรียนรู้ทั้ง 4 ด้านคือ ด้าน ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคมที่เหมาะสมกับวัย ความสนใจและความสามารถ ของเด็กพร้อมทั้ง จะช่วยสร้างลักษณะนิสัยอันดีงาม ซึ่งจะเป็นพื้นฐานการเป็นพลเมือง ดีของชาติต่อไปด้วย และโจ แอล ฟอสต์ (Joe. L. Frost, 1960 : 3) ยังได้ กล่าวสนับสนุนว่า สิ่งต่าง ๆ ที่เด็กได้รับจากที่โรงเรียนจะช่วยทำให้ประสบการณ์ ของเด็กขยายกว้างออกไปจากประสบการณ์เดิมที่เด็กเคยได้รับมาที่บ้าน ซึ่งเด็ก สามารถนำความรู้เหล่านี้มาใช้ในชีวิตประจำวันได้

ในคานเนื้อหาวิชาการนั้น ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย ว่า การจัดสภาพห้อง เรียนแบบครอบครัวจะทำให้เด็กได้รับความรู้ทางคานเนื้อหา วิชาการน้อยเกินไป ทั้งนี้เพราะเด็กในวัย 3 -6 ปี ยังไม่ควรสอนเน้นที่การอ่าน ออกเขียนได้ เพราะกิจกรรมดังกล่าวเป็นการยากเกินไป และอยู่เหนือความ สามารถของเด็กปฐมวัยที่พัฒนาการคานต่าง ๆ ยังไม่พร้อม (พูนสุข บุญสวัสดิ์ และ คณะ, 2523 : 2) กิติยวดี บุญซื่อ และคณะ (2523) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการ จัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัยและพบว่า เด็กปฐมวัยที่ผ่านการศึกาโดย ไม่เน้นการสอนหนังสือ เมื่อเรียนอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 และ 4 จะมี

ความรู้ ความสามารถทางวิชาการเท่าเทียมกับเด็กที่จบมาจากโรงเรียนอนุบาลอื่น ๆ ซึ่งผ่านการเรียนด้านวิชาการมาแล้ว นอกจากนี้ จันทนา เตรียมดำรง (2523) และสุธี ฤกษ์สุภสมผล (2523) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้ปกครอง ในด้านการสอนแบบเตรียมความพร้อม พบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่ให้การสนับสนุน เพราะมีผลดีมากกว่าผลเสีย แต่ขณะเดียวกันก็ต้องการให้เด็กได้พัฒนาการอ่าน และการเขียนด้วย

2.2 ด้านการจัดสภาพการเรียนการสอน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เห็นด้วยว่า การเปิดเรียนตามความสนใจ ทำให้เด็กไม่เบื่อหน่ายในการเรียนรู้ เพราะ ช่วงเวลาความสนใจและสมาธิของเด็กในการทำกิจกรรมต่าง ๆ นั้นสั้นมาก จึงทำให้ครูต้องจัดเตรียมกิจกรรมตามมุมต่าง ๆ ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับช่วงเวลาในการทำกิจกรรมของเด็ก ทั้งนี้ครูจะต้องมีการเตรียมการและวางแผนงานล่วงหน้าเป็นลำดับขั้นอย่างดี การจัดสภาพห้องเรียนแบบครอบครัว ใช้การสอนโดยวิธีการเล่น ทำให้เด็กมีความสุขสนุกสนาน และเกิดการเรียนรู้มากขึ้น ตลอดจนทำให้เด็กที่มีอายุต่างกันได้ช่วยเหลือกันทั้งในการเรียนและการทำงาน เดชา ปิยะอัจฉริยะ (2524 : 23) ก็ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการเล่นของเด็กนี้ว่า การเล่นคือการทำงานของเด็ก ผู้วิจัยจึงเห็นว่า ควรสนับสนุนให้เด็กได้เล่นเป็นเรียนโดยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้เกิดความสนุกสนาน เราควมสนใจ ให้เด็กอยากเล่น เพื่อการเรียนรู้และเสริมประสบการณ์ของตนเอง ส่วน กรีน (Green, 1939 : 193) และ วอร์เตอร์สกับคณะ (Walter, J., D. Pearce and L. Dahms, 1957 : 15 -26) ก็ได้เสนอผลการวิจัยที่สนับสนุนการจัดสภาพห้องเรียนที่เปิดโอกาสให้เด็กที่มีอายุต่างกันได้อยู่และทำงานร่วมกันว่า เด็กจะเล่นด้วยกันในรูปของความรักใคร่มากกว่าความก้าวร้าว มีความเห็นอกเห็นใจกัน เด็กจะแสดงพฤติกรรมชมเชยเพื่อน แบ่ง เป็นสิ่งของและแสดงความสนใจต่อเด็กอื่น

2.3 ด้านสถานที่และอุปกรณ์ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า การจัดสภาพห้องเรียนที่มีลักษณะโล่งและกว้าง ทำให้เด็กรู้สึกเป็นอิสระมากขึ้น รวมทั้งสามารถจัดได้ง่ายและเหมาะสมสำหรับการจัดในห้องถิ่นชนบท ทั้งนี้เพราะสำนัก-

งานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2523 : 327) ได้เสนอแนวทางในการจัดชั้นเรียนสำหรับเด็กปฐมวัยไว้ว่า ควรใช้เนื้อที่ประมาณ 2 ตารางเมตรต่อเด็ก 1 คน เพื่อเป็นการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและเด็กสามารถเคลื่อนไหวเปลี่ยน และทำกิจกรรมได้อย่างอิสระและเนื่องจากในท้องถิ่นชนบท มีเนื้อที่มาก การจัดชั้นเรียนแบบนี้จึงสามารถจัดทำได้สะดวกโดยไม่ต้องใช้งบประมาณมากนัก เช่น ตามศูนย์เด็กปฐมวัยในจังหวัดต่าง ๆ ส่วนในค่านอุปกรณต่าง ๆ นั้น ครูสามารถนำอุปกรณ์มาใช้และดัดแปลงใช้ประกอบการจัดประสบการณ์ตามมุมต่าง ๆ ได้ และเด็กสามารถเรียนรู้ได้เต็มที่จากอุปกรณ์เหล่านี้ ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นสนับสนุนว่า อุปกรณ์ที่ใช้ประจำมุมต่าง ๆ นั้น สามารถหาได้ในท้องถิ่นและนำมาดัดแปลงให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ทั้งนี้คงที่ มุขบัน สุนทรสารทูล (2521) ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า การสอนระดับปฐมวัยมีลักษณะเป็นกิจกรรมอยู่แล้ว จึงควรใช้อุปกรณ์ที่ไม่ต้องลงทุนมาก ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถของครูผู้สอนเป็นสำคัญ

2.4 ค่านบุคลากร จากงานวิจัยของ วันดี วุฒิโกศ (2522) เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูในระดับปฐมวัย พบว่า ครูควรได้ทำงานและวางแผนร่วมกัน มีความสมัครสมานสามัคคีกัน มีศรัทธาที่จะเสริมสร้างพัฒนาการและให้ความรู้แก่เด็ก ตลอดจนมีความขยันและรับผิดชอบในการทำงาน ซึ่งตรงกับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ที่ว่า ครูควรจะมีการวางแผนงานร่วมกัน มีศรัทธาในการทำงาน มีความขยันและรับผิดชอบ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้อาจจะเกิดขึ้นได้และช่วยให้เกิดขึ้นได้โดยการเข้ารับการอบรมของครูจากหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามและผู้วิจัยมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า ครูควรจะต้องเข้ารับการอบรมอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดสภาพห้องเรียนแบบครอบครัวนั้น ครูควรจะต้องเข้ารับการอบรมให้เข้าใจจุดมุ่งหมายและวิธีการจัดโดยละเอียด นอกจากนั้นการจัดสภาพห้องเรียนแบบครอบครัวนั้น ทำให้ครูมีความสัมพันธ์กับเด็กอย่างใกล้ชิดและครูก็มีโอกาสได้ทำงานและวางแผนงานร่วมกัน ดังที่ มัวร์ (Moore, 1965-1966 : 5 -14) และ มัวร์ ร่วมกับ เฮลด์ (James F. Heald and Samuel A Moore, 1968 : 142) ได้กล่าวไว้ว่า ครูควรเป็นผู้ใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุด และรู้จักเลือกสรรประสบการณ์อันมีค่าให้กับเด็ก รวมทั้งจะต้องมีวิจารณ์ญาณ มีมนุษยสัมพันธ์อันดีและพร้อมที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่น การจัดประสบการณ์ในระดับ

ปฐมวัยให้มีประสิทธิภาพนั้น จะเห็นได้ว่า ครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ เบญจา แสง-มะดี (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2523 : 17) ได้กล่าวไว้ว่า "การปลูกฝังและอบรมเด็กวัยนี้เน้นต้องประกอบด้วยขั้นตอน หลักการ และวิธีปฏิบัติ อย่างละเอียดรอบคอบ ผู้ที่ทำหน้าที่ปลูกฝังสั่งสอนจะต้องเป็นผู้รอบรู้ เข้าใจความหมายอย่างแท้จริง จักวิธีการอย่างถูกต้องและมีวิธีการโดยเฉพาะ จึงจะสามารถ นำเด็กไปสู่เป้าหมายได้" บัญญัติ กุศลสถาพร (2515 : 244) ก็ได้ให้แนวความคิดเช่นเดียวกันนี้ว่า "ครูเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในระบบการศึกษา แม้ว่าเราจะพยายามลงทุนในด้านการปลูกสร้างอาคารเรียน ตลอดจนการสร้างหลักสูตรให้ เลอเลิศเพียงใด การจัดการศึกษาจะไม่ได้ผลเท่าที่ควร ถ้าหากขาดการตระเตรียม บุคคลที่จะทำหน้าที่ครูอย่างมีประสิทธิภาพ" ครูที่มีประสิทธิภาพและสามารถทำให้ การศึกษาคำเนินไปได้อย่างดีนั้นจะต้องรู้จักการสร้างความสัมพันธ์และแสดงปฏิกิริยา โต้ตอบที่ดีต่อนักเรียน แอนเดอร์สัน (Anderson, 1970 : 305 - 321) ได้ ศึกษาพฤติกรรมสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน พบว่า ครูที่ให้โอกาสเด็ก ในการเลือกทำในสิ่งที่ตนสนใจสร้างบรรยากาศประชาธิปไตยในห้องเรียน เด็กจะ มีความคิดริเริ่มและแสดงพฤติกรรมที่จะแก้ปัญหามากขึ้น วิทฮอลล์ และเลวิส (Withal and Lewis, 1956 : 693) ได้ทำการวิจัยเช่นเดียวกันนี้ และ พบว่า ครูที่ใช้วิธีเปิดโอกาสให้เด็กสามารถทำสิ่งต่างๆ ได้ตามความสนใจแล้ว ย่อมจะได้รับความร่วมมือและความรู้สึกที่มีไม่ตรีจิตจากเด็ก

2.5 ด้านงบประมาณ ในการจัดสภาพห้องเรียนแบบครอบครัวใน ระดับปฐมวัยนี้ มีงบประมาณไม่มากนักก็สามารถจัดทำได้ โดยเฉพาะการนำวัสดุ- อุปกรณ์ที่มีอยู่เดิมมาประยุกต์และขอความร่วมมือจากชุมชนในการสนับสนุนด้านงบประมาณ ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่า การที่จะทำได้สำเร็จนั้นควรมีการชี้แจงและให้ความรู้แก่ชุมชน เพื่อให้เห็นความสำคัญของการศึกษาในระดับปฐมวัยและความร่วมมือของชุมชนที่จะช่วยในการจัดการศึกษามรรลุดตามเป้าหมาย

2.6 ด้านการประเมินผล มุขบัน สุนทรสารทูล (2521) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการฝึกความพร้อมของเด็กปฐมวัยในห้องเรียนแบบศูนย์การเรียน พบว่า การจัดห้องเรียนแบบนี้ทำให้ครูมีความรับผิดชอบมากขึ้นและสามารถศึกษา เด็กเป็นรายบุคคลได้สะดวกขึ้น ซึ่งการจัดห้องเรียนแบบศูนย์การเรียนก็คล้ายกับการ

จัดสภาพห้องเรียนแบบครอบครัวในด้านการจัดอุปกรณ์ สถานที่ เนื้อหาวิชา บุคลากร และประเมินผล ซึ่งตรงกับความเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ที่ว่า การจัดสภาพห้องเรียนแบบครอบครัวทำให้ครูสามารถติดตามผลเด็กได้อย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง เพราะครูต้องใช้เวลาในการอยู่กับเด็กนาน และตลอดเวลาที่เด็กได้รับการศึกษาในระดับปฐมวัย จึงทำให้ครูสามารถประเมินผลเด็กได้ทุกด้านอย่างชัดเจนอันจะเป็นการเสริมสร้างพัฒนาการที่ดีให้กับเด็ก แต่ทั้งนี้ครูต้องรู้จักสังเกตเด็กและมีความสามารถในการประเมินผล

2.7 ด้านประโยชน์ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า การจัดสภาพห้องเรียนแบบครอบครัวเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ตามความถนัดและความสนใจของแต่ละบุคคลซึ่งสอดคล้องกับ โจ้ แอด ฟรอส (Joe L. Frost, 1960 :3) ที่ได้อ้างถึงสมาคม Educational Politics Commission ของสหรัฐอเมริกา ที่กล่าวว่า การที่เด็กได้รับประสบการณ์ตามความถนัดและความสนใจจะทำให้เด็กมีความรู้สึกว่าเขาได้ประสบความสำเร็จบางอย่างเมื่อเข้ามาอยู่ในโรงเรียน นั่นคือเด็กสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองและช่วยผู้อื่น ทำให้รู้สึกว่าเขาเองเป็นที่ยอมรับและมีคุณค่า ซึ่งจะมีผลต่อบุคลิกภาพของเด็กเป็นอย่างมากและเป็นรากฐานสำคัญต่อการเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้น นอกจากนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามยังเห็นด้วยอีกว่า การจัดสภาพห้องเรียนแบบครอบครัวทำให้เด็กมีความสนุกสนาน และมีความสุขเหมือนอยู่บ้านตลอดจนมีความรักที่รักกันเอง และเข้าใจชีวิตในครอบครัวมากขึ้น จะเห็นได้ว่าเป็นการตอบสนองความต้องการของสังคมที่ว่า ควรจะมีการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว ทั้งนี้เพราะหากครอบครัวซึ่งเป็นองค์กรพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของสังคม ปราศจากปัญหาและมีความสมบูรณ์ในทุกด้านแล้วก็ย่อมจะทำให้สังคมทุกสังคม โดยเฉพาะสังคมไทยมีความสุขและพัฒนาไปได้เต็มที่

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะและความคิดเห็น เกี่ยวกับการจัดสภาพห้องเรียนแบบครอบครัวในระดับปฐมวัย ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า การจัดสภาพห้องเรียนแบบครอบครัวในระดับปฐมวัยเหมาะสมสำหรับประเทศไทยและสามารถจัดได้ในโรงเรียนของตน แต่ก็มีผู้ตอบแบบสอบถามเป็นส่วนน้อยที่เห็นว่าไม่เหมาะสมและไม่สามารถจัดได้ในโรงเรียนของตนโดยให้เหตุผลซึ่งสามารถสรุปได้เป็นด้านใหญ่ 3 ด้าน ได้แก่

3.1 คำนบุคลากร คือ ผู้บริหาร และครูขาดความรู้ ความเข้าใจ และความร่วมมือในการทำงาน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า น่าจะแก้ไขได้โดยการจัดการอบรม เพื่อชี้แจงรายละเอียดของการจัดประสบการณ์ในสภาพห้องเรียนแบบครอบครัว นอกจากนี้ผู้บริหารควรให้การสนับสนุนและใจกว้างพอที่จะรับการจัดประสบการณ์แบบใหม่ รวมทั้งจัดอบรมภายในโรงเรียนเพื่อเป็นการกระตุ้นให้ครูได้เป็นผู้ใฝ่หาความรู้และมีความตั้งใจจริง ตลอดจนมีกำลังใจในการทำงาน

3.2 คำนงบประมาณ โรงเรียนรัฐบาลมักจะได้รับงบประมาณในจำนวนที่จำกัด ส่วนโรงเรียนเอกชนเห็นว่าต้องใช้งบประมาณในการจัดมากเกินไป ซึ่งทั้งนี้ตามวิธีการจัดห้องเรียนแบบครอบครัวจริง ๆ แล้ว ผู้วิจัยมุ่งที่จะให้ใช้วัสดุที่มีอยู่เดิม ในห้องเรียนแบบธรรมชาติหรือใช้อุปกรณ์ที่หาได้ในท้องถิ่น ไม่ใช่ซื้อมาโดยราคาแพง ตลอดจนอุปกรณ์ต่าง ๆ นั้น ควรเป็นอุปกรณ์อเนกประสงค์ เพราะจะเป็นการประหยัดงบประมาณสำหรับโรงเรียนที่ไม่มีทุนในการจัดทำ

3.3 คำนผู้ปกครอง ผู้ปกครองบางส่วนยังไม่เข้าใจการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัยอย่างแท้จริง แฉ่งที่จะให้เด็กอ่านออกเขียนได้เพื่อสอบเข้าโรงเรียนประถมศึกษาที่ตนคิดว่ามีชื่อเสียง ดังนั้นโรงเรียนในระดับปฐมวัยบางส่วนจึงจัดการศึกษาที่เน้นค่านเนื้อหาวิชา เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ปกครอง ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า ควรจะมีการทำความเข้าใจกับผู้ปกครองโดยการเผยแพร่ ให้ความรู้และชี้แจงให้เข้าใจถึงนโยบายที่แท้จริงของการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยว่า การส่งเสริมให้เด็กได้มีพัฒนาการที่สมบูรณ์ในทุก ๆ ด้านนั้นจะเป็นพื้นฐานของการศึกษาที่แท้จริงในระดับประถมศึกษาต่อไป ซึ่งรัฐบาลควร เข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนโรงเรียนต่าง ๆ ให้มีการทำความเข้าใจกับผู้ปกครอง เพื่อการจัดการศึกษาได้ดำเนินไปในทิศทางเดียวกันทั้งในระดับโรงเรียนด้วยกัน และโรงเรียนกับผู้ปกครอง

ฉะนั้นจึงสรุปได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า การจัดสภาพห้องเรียนแบบครอบครัวนี้สามารถจัดได้เหมาะสมในโรงเรียนของตนและสำหรับประเทศไทย โดยจะต้องได้รับความร่วมมือจากรัฐบาล ชุมชน บุคลากรต่าง ๆ เช่นผู้บริหาร ครูในโรงเรียนและผู้ปกครอง ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาการศึกษาในระดับปฐมวัยที่ก้าวไกล ไปอีกขั้นหนึ่งจนมีผลทำให้เด็กได้มีพื้นฐานของการดำรงชีวิตที่มั่นคง เป็นกำลัง

ที่สมบูรณ์และมีความสำคัญอย่างแท้จริงของประเทศต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใคร่ขอเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ในการจัดสภาพห้องเรียนแบบครอบครัวในระดับปฐมวัย ในระยะเริ่มแรกควรเริ่มทดลองโดยการให้ห้องเรียนเก่าที่มีอยู่มาดัดแปลงให้มีลักษณะโล่งกว้าง สามารถจัดเป็นมุมต่าง ๆ ได้ ซึ่งอาจจัดเพียงวันหรือสัปดาห์ละ 3 - 4 มุมก็ได้ แล้วจึงสลับเป็นมุมอื่นหมุนเวียนกันไป โดยจะต้องเน้นพื้นที่กลางห้องให้มีพื้นที่กว้าง เพื่อสะดวกในการเปลี่ยนกิจกรรมของเด็กแต่ละคน และเด็กจะได้รู้สึกเป็นอิสระไม่ถูกจำกัดด้วยโต๊ะหรือเก้าอี้ นอกจากนี้การจัดมุมในลักษณะหมุนเวียนกันนี้ จะทำให้ครูเตรียมอุปกรณ์และกิจกรรมต่าง ๆ ได้ทัน รวมทั้งสามารถควบคุมเด็กได้ง่ายขึ้น
2. การจัดอบรมเพื่อให้ความรู้ด้านวิชาการและด้านการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กให้แก่ครูและผู้บริหาร มีผลให้การจัดการศึกษาระดับปฐมวัย พัฒนาไปในทิศทางเดียวกันและมีคุณภาพยิ่งขึ้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ควรร่วมกันจัดอยู่เสมอ เช่นที่กำลังทำอยู่ในปัจจุบัน
3. โรงเรียนควรร่วมมือกันในลักษณะของกลุ่มโรงเรียน เพื่อจัดอบรมครูร่วมกัน แลกเปลี่ยนความรู้ในด้านการจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กปฐมวัย และครูอาจผลักดันไปทำงานด้านวิชาการให้ความรู้และการดำเนินงานด้านการศึกษสำหรับเด็กในโรงเรียนอื่น ๆ
4. วัสดุอุปกรณ์ที่นำมาใช้ในห้องเรียนแบบครอบครัว ควรเป็นอุปกรณ์ที่คงทนถาวร สามารถนำมาดัดแปลงเพื่อใช้ใหม่ได้หลาย ๆ ครั้ง และควรมีจำนวนชิ้นเพียงพอกับจำนวนเด็กในแต่ละมุม ทั้งนี้เพื่อเด็กจะได้ไม่แย่งกัน อันอาจทำให้เกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อกิจกรรมต่าง ๆ ได้
5. เมื่อครูจัดสภาพห้องเรียนแบบครอบครัวแล้ว ในสัปดาห์แรก ครูควรจะได้มีการตกลง อธิบาย ชี้แจงและฝึกให้เด็กมีความเข้าใจวิธีการเข้าร่วมกิจกรรมสามารถปฏิบัติตามได้อย่างมีระเบียบ

6. ก่อนที่จะมีการจัดสภาพห้องเรียนแบบครบวงจรในโรงเรียน นอกจากครูและผู้บริหารจะมีความรู้ความเข้าใจในจุดมุ่งหมายและวิธีการจัดรวมกันแล้ว ควรจะได้มีการตกลงทำความเข้าใจกับผู้ปกครองก่อน เพื่อให้ตระหนักถึงคุณค่าที่บุตรธิดาของเขาจะได้รับจากการจัดประสบการณ์เช่นนี้ อันจะมีผลให้ผู้ปกครองสนับสนุนและเข้าร่วมมือในด้านต่าง ๆ กับทางโรงเรียน

7. ถ้าจำเป็นจะต้องมีการสอบเข้าเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ภาครัฐควรจะเป็นผู้ออกข้อสอบเองและบังคับใช้เหมือนกันทุกโรงเรียน ทั้งโรงเรียนของรัฐและของเอกชน เพื่อป้องกันการมุ่งสอนให้อ่านออกเขียนได้เป็นสำคัญ

8. โรงเรียนระดับปฐมวัย โดยเฉพาะโรงเรียนของรัฐ ควรขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐบาลและเอกชน เช่น ธนาคาร มูลนิธิ ฯลฯ ให้เข้าร่วมสนับสนุนทางการศึกษาของเด็ก ซึ่งจะเห็นได้ว่าโรงเรียนในต่างจังหวัดจะขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชนมากกว่าโรงเรียนในกรุงเทพมหานคร วิธีการนี้ นอกจากจะช่วยแก้ปัญหาความงบประมาณของโรงเรียนแล้ว ยังช่วยให้ชุมชนมีความเข้าใจในระบบการศึกษาระดับนี้มากขึ้น

ขอเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการนำโครงการจัดสภาพห้องเรียนแบบครบวงจรในระดับปฐมวัยไปทดลองจัดในโรงเรียนต่าง ๆ เช่น

1.1 โรงเรียนที่มีสถานที่ตั้งและสภาพแวดล้อมต่างกัน ได้แก่ โรงเรียนในกรุงเทพมหานครและในต่างจังหวัด

1.2 โรงเรียนประเภทรัฐบาลและเอกชน

เพื่อจะได้เข้าใจทั้งสภาพที่แท้จริงของห้องเรียนแบบครบวงจรว่าในแต่ละโรงเรียนหรือในแต่ละประเภทโรงเรียนอาจจัดได้ในรายละเอียดปลีกย่อยที่แตกต่างกัน แต่โดยหลักการแล้วสามารถจัดทำได้เหมือนกัน

2. ควรศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อการจัดสภาพห้องเรียนแบบครบวงจรในระดับปฐมวัยจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในระดับนี้ นอกจากตัวครูปฐมวัยเอง

เช่น ผู้บริหารประเทศหรือผู้บริหารการศึกษาในระดับต่าง ๆ และผู้ปกครอง เป็นต้น

3. การศึกษาสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนรู้ของเด็กย่อมมีผลสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาการศึกษา ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนรู้ของเด็กหรือความเหมาะสมของการจัดสภาพห้องเรียนในลักษณะต่าง ๆ เช่น ห้องเรียนแบบครอบครัวกับห้องเรียนแบบธรรมดา หรือ ห้องเรียนแบบครอบครัว กับศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน หากแตกต่างกันที่ศูนย์การเรียนรู้แบ่งเด็กเป็นชั้นตามระดับอายุ แต่ห้องเรียนแบบครอบครัวให้เด็กที่มีอายุต่างกันได้อยู่รวมกัน และพัฒนาการเรียนรู้ได้ โดยไม่มีระดับอายุเป็นเครื่องกีดกัน เพื่อจะได้ทราบถึงประโยชน์และความเหมาะสมในการจัด

4. ควรมีการวิจัยหรือศึกษาเพื่อพัฒนาหรือดัดแปลงการจัดสภาพห้องเรียนแบบครอบครัวให้เหมาะสมกับกาลสมัย หรือคิดค้นการจัดประสบการณ์แก่เด็กปฐมวัยแบบใหม่ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาการศึกษาระดับนี้ต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย